

Onderlegger Gezond en Actief Leven Akkoord

Opgroeien in een kansrijke omgeving

Met '[opgroeien in een Kansrijke Omgeving \(OKO\)](#)' werkt iedereen in de gemeente samen aan het vormen van deze positieve leefomgeving voor jongeren op de volgende plekken: thuis (gezin), op school, in de vriendenkring (peergroep) en in de vrije tijd. Dit zijn de vier domeinen die in OKO centraal staan. OKO richt zich op jongeren van 10 tot 18 jaar om te voorkomen dat zij alcohol of drugs gebruiken of roken.

Relatie met gezondheid

OKO richt zich op de belangrijkste factoren in de leefomgeving van jongeren die het risico op middelengebruik verkleinen (beschermende factoren) en/of het risico vergroten (risicofactoren).

Beschermende factoren verhogen de steun van ouders en een positieve sfeer op school en het geluk van jongeren. Deze beschermende factoren kunnen daarnaast voorkomen dat ze gaan drinken, roken of drugs gaan gebruiken.

Risicofactoren zoals pesten en tot laat buiten rondhangen verminderen juist het geluk van jongeren en vergroten de kans dat ze gaan drinken, roken of drugs gaan gebruiken.

Toekomstverwachting

Landelijk is de dalende trend in middelengebruik (alcohol, roken en drugs) onder scholieren op het voortgezet onderwijs tussen 2019 en 2021 gestabiliseerd [[Trimbos 2021](#)]. Onder jongvolwassenen van 18 tot 25 jaar is het aandeel rokers tussen 2014 en 2021 gedaald en is cannabis- en alcoholgebruik niet veranderd [[CBS](#)]. In Zuidoost-Brabant is het drugsgebruik onder jongeren tussen 2015 en 2019 toegenomen [[GGD JM](#)]. De attitude van ouders van 0-11 jarigen ten aanzien van drugs is in de regio tussen 2017 en 2021 nauwelijks veranderd. Wel zien we dat ouders minder streng zijn geworden ten aanzien van regels over alcoholgebruik [[GGD KM](#)]. Extra inzet zal nodig zijn om de trends in de toekomst weer om te buigen naar een dalende lijn.

Aandachtspunten voor integraal beleid

Binnen OKO werken verschillende beleidsterreinen samen:

- Gezondheid
- Jeugd
- Onderwijs
- Sport
- Cultuur

De integrale aanpak bestaat uit de volgende [pijlers](#):

- Voorlichting en educatie;
- Signalering en advies en ondersteuning;
- Fysieke en sociale omgeving;
- Regelgeving en handhaving.

De Instelling voor VerslavingsZorg heeft een [Basispakket Verslavingspreventie](#) ontwikkeld voor de thema's alcohol, drugs, medicijngebruik, gokken, internetten en gamen die aansluit bij eerder genoemde integrale aanpak. Dit basispakket maakt gebruik van diverse settings om verslaving te voorkomen, begeleiden, behandelen en (na)zorg.

Inspiratie voor (regionale) interventies / (proces) aanpak

Kempenbranie: samenwerken aan een gezonde en positieve toekomst voor de jeugd

Het doel van [#Kempenbranie](#) is dat jongeren in de Kempen beter in hun vel komen te zitten. We ondernemen acties om het middelengebruik terug te dringen (alcohol, drugs) en stimuleren activiteiten die het welbevinden van onze jongeren bevorderen. In eerste instantie is de doelgroep kinderen tot 18 jaar. In de Kempen zijn drie speerpunten benoemd waar we aan werken; welbevinden, ouderbetrokkenheid en zinvolle vrijetijdsbesteding.

Regionaal project SKIP die TRIP

We zijn drugs steeds normaler gaan vinden en daardoor lijkt het gebruik ook toe te nemen. Net als de problematiek die hiermee samenhangt, zoals criminaliteit, (verkeers)veiligheid, ondermijning en een toenemende zorgvraag. De gemeenten in de politieregio Oost-Brabant, de GGD Hart voor Brabant, de GGD Brabant Zuidoost en Novadic Kentron willen iets aan deze normverschuiving doen en hebben hun krachten gebundeld in een [regionaal project 'Skip die trip'](#) dat in 2021 van start is gegaan. Het project draait om het realiseren van een nieuwe norm over drugsgebruik. Het is belangrijk dat de omvang van het drugsgebruik klein blijft en dat er minder wordt gedacht dat het gebruik van drugs 'normaal' is. Dan is de kans namelijk groter dat we in de toekomst vooral op preventief niveau hoeven te handelen.

Andere OKO projecten

Zes Nederlandse gemeenten nemen sinds 2018 deel aan het beleidsvormend leertraject van het Trimbos-instituut en het Nederlands Jeugdinstituut waarin zij van het IJslandse model implementeren in hun gemeente. Voorbeelden van OKO projecten in andere gemeenten:

- [Urk durft](#); Als Urkers gaan we in gezamenlijkheid voor een positieve, gezonde, veilige en kansrijke leefomgeving voor onze jongeren. We doen dit samen met onze jongeren én met de mensen die om hen heen staan.
- [Gezond en veilig opgroeien op Texel – Eilandse aanpak](#); Texelse jongeren hebben meer mentale problemen en scoren lager op welbevinden dan elders. Er is sprake van meer overgewicht, minder bewegen, veel stress en minder uren slaap. Dit is onacceptabel. Dit kan en moet beter, onze jeugd verdient beter. Daar zetten we ons keihard voor in.
- [Cool Sudwest](#) is een preventieprogramma, dat alcohol- en middelengebruik onder jongeren terug wil dringen. In het programma werken we samen met iedereen die

een rol speelt in het leven van jongeren: ouders, scholen, (zorg)instellingen, de buurt, de sportvereniging, muziekschool of andere plekken waar jongeren hun vrijetijd doorbrengen. We zorgen dat ouders sterker in hun schoenen staan door in gesprek te gaan over opvoedingsvragen en door informatie te geven over risico's. We bieden jongeren een alternatief door middel van een zinvolle vrijetijdsbesteding.

Wat werkt dossier jongeren en alcohol

Hoe kunt u als gemeente op een effectieve manier aan de slag met de aanpak van (overmatig) alcoholgebruik onder jongeren in de leeftijd van 11-24 jaar? Uit literatuuronderzoek blijkt dat er bewezen manieren zijn om (overmatig) alcoholgebruik onder jongeren te helpen voorkomen. Ook zijn er enkele 'veelbelovende' interventies gevonden die betrekking hebben op alcoholgebruik, roken, drugs en mentale gezondheid: [Overzicht geselecteerde interventies \(loketgezondleven.nl\)](https://loketgezondleven.nl).

De Instelling voor Verslavingskunde Nederland beschrijft ook enkele interventies voor specifieke settings in hun [basispakket](#).

Partners

- Scholen: PO, VO, SO, VSO, PRO
- Novadic-Kentron
- GGD
- Jongerenwerk
- CJG
- (Sport)verenigingen
- Ouders
- Handhaving / veiligheid (politie, BOA)

Beoogd resultaat (lokaal)

Te bepalen binnen gemeente specifiek.

Beoogd resultaat (regionaal)

Om te komen tot een gezamenlijke ambitie moet het gesprek op regionaal niveau nog gevoerd worden.

Beoogd resultaat (GALA document januari 2023)

Er wordt actief ingezet op het voorkomen van het gebruik van alcohol, tabak en drugs door jongeren:

- Gemeenten zetten een samenwerkingsverband op met relevante stakeholders waaronder in elk geval de GGD en de verslavingszorg, stellen een projectleider aan voor het projectmanagement, voeren de tweejaarlijkse jeugdgezondheidsmonitor uit en zetten effectieve interventies in om de gestelde doelen te bereiken.

- Gemeenten zijn zich bewust van het belang van toezicht op en naleving van de leeftijdsgrens en spannen zich in voor een zo goed mogelijke uitvoering van de beginselplicht tot handhaving en het optimaliseren van het bereik van de handhaving;
- Gemeenten kunnen hierbij gebruik maken van de ontwikkelde kennis en expertise van het Trimbos Instituut. Bovendien kunnen gemeenten de bestaande onderlinge samenwerkingsvormen bestendigen en eventueel uitbreiden.

Valkenswaard – Cijfers GALA-thema 'Gezonde leefstijl'

> Opgroeien in een Kansrijke Omgeving

Toelichting

Er zijn nog steeds veel jongeren die op jonge leeftijd beginnen met roken, drugs gebruiken en alcohol drinken. Het is daarom noodzakelijk om vroeg te beginnen om middelengebruik onder jongeren te voorkomen [[GALA](#)]. Met de preventieve aanpak Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) wordt er in de gemeente door iedereen samengewerkt aan een *positieve leefomgeving* voor jongeren. OKO richt zich op de jongeren van 10-18 jaar. OKO richt zich op de belangrijkste factoren in de leefomgeving van jongeren die het risico op middelengebruik verkleinen (beschermende factoren) en/of vergroten (risicofactoren). Dit gebeurt in de volgende domeinen: thuis (gezin), op school, in de vriendenkring (peergroep) en in de vrije tijd. [[Trimbos](#)].

Middelengebruik

Het middelengebruik van de jongeren in klas 2 en 4 in de subregio Valkenswaard, Heeze-Leende en Cranendonck vergelijkbaar met de regio: 21% is binge drinker (dronk in afgelopen maand vijf glazen of meer bij één gelegenheid), 1% rookt wekelijks en 3% heeft ooit wiet of hasj gebruikt. Landelijk is de groep (binge) drinkers iets lager dan in Zuidoost-Brabant, maar de groep jongeren die rookt of wiet of hasj gebruikt is wat hoger [[cGMJ](#)].

Gezin

De thuissituatie van jongeren kan een beschermende factor maar ook een risicofactor zijn. In Valkenswaard wordt 2% van de kinderen thuis blootgesteld aan rook. Van de ouders van 0-11 jarigen vindt 87% dat zij voor hun opgroeiende kinderen duidelijke regels moeten stellen over alcoholgebruik. Een op de vijf ouders (19%) vindt dat zij het goede voorbeeld moeten geven door geen alcohol te drinken in het bijzijn van hun kinderen. Een veel grotere groep (97%) vindt dit van drugsgebruik in het bijzijn van hun kinderen. Naast regels over middelengebruik kunnen ouders ook regels stellen over uren beeldschermgebruik en type mediagebruik. In Valkenswaard doet 77% van de ouders van 4-11 jarigen dit. Opvoeden is niet altijd gemakkelijk: 5% van de ouders van 0-11 jarigen geeft aan behoefte te hebben aan opvoedondersteuning. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met de regio. [[KM](#)]

School

Ook de schoolomgeving kan jongeren in positieve of negatieve zin beïnvloeden. In Valkenswaard ging 92% van de 4-11 jarigen in 2021 met plezier naar school [[KM](#)]. Van de jongeren in klas 2 en 4 van het voorgezet onderwijs vindt 6% het niet leuk of zelfs vreselijk op school [[cGMJ](#)]. In de regio is dit vergelijkbaar.

Peergroep

In Valkenswaard drinkt 37% van de jongeren bij anderen thuis (regio 28%). Dit is de plek waar jongeren het vaakst alcohol drinken [[JM](#)].

Vrijetijd

Vrijtijdsbesteding kan een beschermende factor zijn door sociale contacten, gezond bewegen en plezier, maar kan ook risico's met zich meebrengen als er geen toezicht is op bijvoorbeeld de alcoholconsumptie of ander middelengebruik van jongeren. In Valkenswaard is 76% van de 4-11 jarigen en 83% van de 12-18 jarigen lid van een (sport)vereniging of club, dit is vergelijkbaar met de regio [[KM](#), [JM](#)].

Indicator	Populatie	Bron [#]	Jaar	Nederland	Zuidoost-Brabant	Valkenswaard
Is binge drinker (%)	VO klas 2, 4	cGMJ	2021	20	21	21*
Rookt tenminste wekelijks sigaretten/shag (%)	VO klas 2, 4	cGMJ	2021	4	2	1*
Ooit wiet of hasj gebruikt (%)	VO klas 2, 4	cGMJ	2021	8	6	3*
Eens met dat ouders voor hun opgroeiende kinderen duidelijke regels moeten stellen over alcoholgebruik (%)	0-11 jr	KM	2021	-	88	87
Kind wordt thuis aan rook blootgesteld (%)	0-11 jr	KM	2021	-	1	2
Kind ging afgelopen week graag naar school (%)	4-11 jr	KM	2021	-	93	92
Lid van een vereniging of club (%)	4-11 jr	KM	2021	-	80	76

[#] Corona Gezondheidsmonitor Jeugd (CGMJ); Kindmonitor 0-11 jaar (KM)

* Subregio A2-gemeenten (Cranendonck, Heeze-Leende en Valkenswaard)

Risicogroepen

Kinderen:

De sociaaleconomische status van het gezin speelt een belangrijke rol bij het opgroeien in een kansrijke omgeving. Kinderen uit *gezinnen die enige tot grote moeite hebben om rond te komen* gaan minder vaak graag naar school, zijn minder vaak lid van een vereniging of club, worden vaker thuis aan rook blootgesteld en hun ouders hebben vaker behoefte aan opvoedondersteuning. In *gezinnen waar beide ouders lager zijn opgeleid* zijn kinderen ook minder vaak lid van een vereniging of club en vaker thuis aan rook blootgesteld. In *gezinnen met een niet-westerse migratieachtergrond* worden kinderen vaker blootgesteld aan rook, is meer behoefte aan opvoedondersteuning en zijn kinderen minder vaak lid van een vereniging of club. Wel zijn er in deze gezinnen vaker regels over beeldscherm- en alcoholgebruik dan in gezinnen met een Nederlandse achtergrond [[KM](#)].

Jongeren:

In vergelijking met klas 2, zijn jongeren in klas 4 al vaker binge drinker, roken ze vaker wekelijks en hebben ze al vaker ooit wiet of hasj gebruikt. Duidelijke risicogroepen voor deze factoren zijn de jongeren van gescheiden ouders en de jongeren op het VMBO. In gezinnen die moeite hebben met rondkomen wordt er door de jongeren vaker wekelijks gerookt en is de kans groter dat ze ooit wiet of hasj hebben gebruikt [[cGMJ](#)].

Trends

Alcohol

Vanaf 2013 is in Valkenswaard het percentage drinkende moeders tijdens de zwangerschap gedaald van 6% naar 0,4%. Dit past bij de regionale dalende trend [[KM](#)]. Het aandeel 12-18 jarigen in Zuidoost-Brabant dat alcohol drinkt is in de periode 2011-2019 gedaald en de startleeftijd voor alcoholgebruik is naar boven opgeschoven. De jongeren onder de 18 jaar die wel drinken, zijn vaker bingedrinker of dronken geweest dan in 2011. In tegenstelling tot de regio is het alcoholgebruik van jongeren in Valkenswaard nauwelijks veranderd [[JM](#)].

Vanuit landelijk onderzoek weten we dat het aandeel 12-16 jarige drinkers in de periode 2015-2021 vrij constant is gebleven. Dit geldt ook voor het aandeel recente drinkers (afgelopen maand) en binge drinkers [[Trimbos/SCP/RIVM](#)].

Roken

Het aandeel jongeren dat rookt is in de regio en in Valkenswaard gedaald tussen 2011 en 2019. Het gebruik van een e-sigaret is tussen 2015 en 2019 niet duidelijk veranderd [[JM](#)].

Drugs

Regionaal is het drugsgebruik onder jongeren tussen 2011 en 2019 toegenomen. Dit geldt zowel voor softdrugs als voor XTC/MDMA. In Valkenswaard is er geen stijgende trend [[JM](#)].

Jongvolwassenen vinden drugsgebruik vaak normaal, ze overschatten het drugsgebruik door leeftijdsgenoten. De houding van ouders en vrienden ten aanzien van drugs heeft invloed op het gebruik [[Skip](#)].

Rol ouders

In de regio is er afname te zien in het aandeel ouders dat vindt dat ouders voor hun opgroeiende kinderen duidelijke regels moeten stellen over alcoholgebruik. In Valkenswaard lijkt er ook een afname te zijn (niet significant). De groep ouders die vinden dat zij het goede voorbeeld kunnen geven door niet te drinken in het bijzijn van hun kinderen is in Valkenswaard en in de regio gelijk gebleven [[KM](#)].

Concluderend:

Jongeren beginnen later met drinken, maar als ze drinken, drinken ze veel. Minder jongeren roken, maar drugsgebruik lijkt (op regioniveau) toe te nemen en wordt vaak als normaal gezien. De meeste ouders zijn het eens dat er duidelijke regels gesteld moeten worden wat betreft alcoholgebruik, maar deze groep lijkt kleiner te worden.